

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ / СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

УДК 37.035:355.01-057.36:3.083.95(477)

DOI [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2023-5\(359\)-67-73](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2023-5(359)-67-73)

Лабенок Олександр Іванович,

аспірант Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Полтава, Україна.

oleksandrlabenok95@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0000-3860-2195>

ФОРМУВАННЯ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ЗАСОБУ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОМУ ВПЛИВУ СУПРОТИВНИКА

У «Методичних рекомендаціях з використання соціальних мереж у Збройних Силах України», розроблених Головним оперативним управлінням Генерального штабу Збройних сил України та погоджених із заінтересованими органами військового управління та структурними підрозділами Генерального штабу Збройних сил України, йдеться про те, що сучасні виклики, зумовлені застосуванням російською федерацією технологій гібридної війни та перенесенням театру воєнних дій у площину інформаційного простору, перетворили останній на одну з ключових арен протистояння. Втім аналіз способів ведення останніх збройних конфліктів свідчить, що у військовій справі настав новий етап розвитку, коли ефективність сучасних засобів ураження все більше визначається не стільки вогневою міццю, скільки ступенем інформаційної безпеки, а у змісті військових дій все більше зростає значимість інформаційного протистояння, і перевага у ступені інформованості стає неодмінною умовою перемоги у війні (Методичні рекомендації з використання соціальних мереж, 2023).

У цьому контексті особливої важливості набувають проблеми формування медіакомпетентності військовослужбовців Збройних сил України як ефективного засобу протидії інформаційно-психологічному впливу ворога в умовах гібридної війни.

На необхідності формування медіакомпетентності військовослужбовців Збройних сил України та інших країн наголошується у дослідженнях українських та зарубіжних науковців (див., наприклад, роботи О. Горбунова (2018), В. Горового (2005), І. Демешка (2003), І. Захарової та Л. Філіпової (2013), С. Ізбаш (2021), В. Казиміра та Ю. Стражника (2019), О. Караман, В. Курила, С. Савченка (2018), С. Марченкова (2019), Л. Найдьонової (2019), А. Сулім (2011), К. Coronges, E. Szablowski, & C. Arney (2012), G. Gendron, H. Blas-Irizarry, & J. Boggs (2009), Ch. Perry (2010) та ін.).

Додаткового вирішення потребують питання розробки педагогічних технологій, спрямованих на формування медіакомпетентності військовослужбовців Збройних сил України в сучасних умовах.

Метою статті є обґрунтування однієї з педагогічних умов ефективного формування соціально-психологічної готовності військовослужбовців Збройних сил України до виконання завдань за призначенням в умовах гібридної війни – формування медіакомпетентності військовослужбовців як ефективного засобу протидії інформаційно-психологічному впливу супротивника.

Методи узагальнення, порівняння і систематизації були використані для розробки теоретико-методологічного підґрунтя процесу формування медіакомпетентності військовослужбовців в умовах гібридної війни.

У нашому дослідженні під медіакомпетентністю ми розуміємо інтегративну якість особистості, яка виявляється у її готовності до вибору, використання, критичного аналізу, оцінювання, створення та передавання медіатекстів у різних видах, формах і жанрах, аналізу складних процесів функціонування медіа в соціумі з урахуванням особливостей гібридної війни.

Особливістю періоду інформаційно-психологічного протиборства, який ми переживаємо, є застосування новітніх технологій інформаційно-психологічного впливу з використанням різноманітних можливостей глобальної інформаційної інфраструктури. Надскладний комплекс проблем, який необхідно вирішувати на новому системно-технологічному тлі, вимагає проведення широкого кола міждисциплінарних досліджень із застосуванням методичного апарату інформатики, педагогіки, психології, системного аналізу та інших природничо-наукових і гуманітарних дисциплін.

Без знань і розуміння цілей, завдань, сутності та змісту інформаційно-психологічного протиборства неможливо здійснювати ефективну діяльність із забезпечення інтересів національної безпеки. Тому в хід має йти найширший арсенал засобів – від уже застосовуваних у гібридній війні до нових креативних рішень, які ще не розроблені нашими опонентами.

Можна стверджувати, що в узагальненому вигляді сутність усієї роботи з інформаційно-психологічного протиборства як у мирний, так і у воєнний час полягає в тому, щоб не допустити негативного інформаційно-психологічного впливу на цивільне населення країни та військовослужбовців Збройних сил України. А це, своєю чергою, означає забезпечити їхню інформаційно-психологічну безпеку, створити умови, які не призведуть до погіршення морально-політичного та психологічного стану людей, ураження їхньої психіки, придушення волі та здатності до опору й виконання функціональних обов'язків.

Медіа сьогодні є одним із найважливіших чинників, що впливають на життя та професійну діяльність військовослужбовців збройних сил України. Черпаючи інформацію з численних джерел, вони опиняються в нескінченному коловороті новин і подій, у яких часом їм важко орієнтуватися і виокремити для себе найбільш важливий і правдивий матеріал. Саме високий рівень сформованості медіакомпетентності повинен стати механізмом ефективної протидії інформаційно-психологічному впливу супротивника та в цілому сприяти ефективному формуванню соціально-психологічної готовності військовослужбовців Збройних сил України до виконання завдань за призначенням в умовах гібридної війни.

З метою реалізації однієї з педагогічних умов ефективного формування соціально-психологічної готовності військовослужбовців Збройних сил України до виконання завдань за призначенням в умовах гібридної війни – формування медіакомпетентності військовослужбовців як ефективного засобу протидії інформаційно-психологічному впливу супротивника – нами було розроблено та впроваджено в освітній процес ЗВО спецкурс «Медіаграмотність військовослужбовця Збройних сил України в умовах гібридної війни». Цей спецкурс розрахований на 40 годин аудиторного навчання (лекційні та практичні заняття) та складається з 6 навчальних модулів («Вступ до медіакомпетентності», «Інформаційна грамотність та критичне мислення», «Етичні аспекти медіакомпетентності», «Виробництво медіа-контенту», «Комунікаційні навички та робота в колективі», «Оцінювання та само оцінювання медіакомпетентності»). Мета спецкурсу полягає у розвитку у військовослужбовців медіакомпетентності, необхідної для ефективної роботи в інформаційному просторі та адаптації до умов гібридної війни. Задля досягнення поставленої мети у процесі викладання даного спецкурсу вирішувались такі завдання:

- 1) ознайомити військовослужбовців з основними компонентами медіакомпетентності;
- 2) підвищити рівень їхньої інформаційної грамотності та критичного мислення;

- 3) сформував у слухачів спецкурсу етичні принципи використання медіа;
- 4) розвинути в них практичні навички створення медіа-контенту;
- 5) сформував у військовослужбовців комунікаційні навички і навички роботи в колективі;
- 6) сформував в них уміння проводити оцінку та самооцінку рівня медіакомпетентності.

У цілому спецкурс «Медіаграмотність військовослужбовців Збройних сил України в умовах гібридної війни» покликаний покращити розуміння та навички військовослужбовців у царині медійного середовища та інформаційних операцій, що, безумовно, має низку позитивних ефектів:

1. Захист від дезінформації: спецкурс допоміг військовослужбовцям розпізнавати та фільтрувати дезінформацію та фейкові новини, які можуть бути використані противником у гібридній війні.

2. Дотримання етичних стандартів: навчання медіаграмотності допомогло військовослужбовцям дотримуватися етичних стандартів щодо інформаційної діяльності, що є важливим для підтримання довіри суспільства та міжнародної спільноти.

3. Боротьба з психологічним впливом: спецкурс допоміг військовослужбовцям краще розуміти методи психологічного впливу, які можуть застосовуватися в гібридній війні, і підвищив їхню психологічну стійкість.

4. Інформаційна безпека: військовослужбовці покращили свої навички в галузі кібербезпеки та захисту інформації, що важливо для запобігання кібератакам і витокам конфіденційної інформації.

5. Краще сприйняття суспільством: підвищення медіаграмотності серед військовослужбовців сприяє кращому сприйняттю їхньої діяльності суспільством і зміцненню зв'язків між армією і цивільним населенням.

Ці елементи покращили соціально-психологічну готовність та ефективність збройних сил України в умовах гібридної війни, допомагаючи їм краще справлятися з інформаційними викликами та зміцнювати інформаційну безпеку країни.

Нами також було підготовлено та проведено круглий стіл за темою «Медіакомпетентність у житті військовослужбовців», мета якого полягала у сприянні розвитку медіакомпетентності серед студентів-військовослужбовців для ефективної боротьби з інформаційними викликами в умовах гібридної війни.

План проведення круглого столу:

Вступне слово та представлення учасників (15 хвилин)

- Привітання та коротке введення в тему
- Представлення спікерів і модератора

Сесія 1: Огляд гібридної війни та інформаційних викликів (30 хвилин)

- Коротке пояснення гібридної війни та ролі інформації в ній
- Приклади інформаційних викликів у контексті України

Сесія 2: Медіаграмотність та аналіз інформації (45 хвилин)

- Обговорення поняття медіаграмотності та її важливості
- Приклади дезінформації та способи її розпізнавання
- Техніки критичного мислення під час аналізу медійних джерел

Перерва на каву (15 хвилин)

Сесія 3: Етика інформаційної діяльності (30 хвилин)

– Обговорення етичних аспектів інформаційної роботи та відповідальності військовослужбовців

- Приклади етичних і неетичних інформаційних практик

Сесія 4: Практичні навички медіакомпетентності (45 хвилин)

- Обмін досвідом і найкращими практиками в галузі медіакомпетентності

- Роль освітніх та позааудиторних ініціатив у розвитку медіаграмотності
Обговорення та запитання учасників (30 хвилин)
- Учасники ставили запитання спікерам і висловлювали свої думки
- Модератор підбивав підсумки та завершує захід
Завершальні слова і подяки (15 хвилин)

Цей план являє собою загальний контур заходу, який може бути адаптований під конкретні потреби та ресурси. Важливо забезпечити активну участь студентів-військовослужбовців в обговоренні та надати їм практичні інструменти для розвитку медіакомпетентності в умовах гібридної війни.

Загалом, дискусійні клуби та круглі столи є ефективними методами формування медіакомпетентності та обговорення актуальних питань у військовій та інформаційній сферах.

Отже, медіакомпетентність військовослужбовців – це вміння аналізувати та критично оцінювати інформацію, яка надходить через медіа, у тому числі соціальні мережі та новинні джерела. Медіакомпетентність допомагає відрізнити об'єктивну інформацію від фейкових новин, розуміти вплив медіа на громадську думку та здатність адекватно реагувати на медійну маніпуляцію. Метою медіакомпетентності є розвиток навичок аналізу, оцінки та використання медіаінформації з урахуванням особливостей гібридної війни. Військовослужбовці повинні бути здатними відрізнити правдиву та об'єктивну інформацію від маніпулятивної, розуміти медійні стратегії і тактики, що застосовуються противником, та адекватно реагувати на медійні виклики. Одним із завдань є забезпечення військовослужбовцями здатності отримувати та розповсюджувати інформацію з урахуванням її впливу на суспільство та військову діяльність. Перспективи дослідження бачимо у вивченні зарубіжного досвіду формування соціально-психологічної готовності військовослужбовців Збройних сил до виконання завдань за призначенням в умовах гібридної війни у контексті формування в них медіакомпетентності та його впровадженні в освітній процес професійної підготовки військовослужбовців Збройних сил України.

Список використаної літератури

1. Методичні рекомендації з використання соціальних мереж у Збройних Силах України. Київ : Центр учбової літератури, 2023.
2. Горбунов О. А. Особливості управління здоров'ям військовослужбовців в умовах інформаційної війни з використанням комп'ютерних систем. *Кіберсоціалізація в умовах інформаційної війни* : матеріали II науково-практичного семінару (м. Київ, 16 травня 2018 р.). URL: <http://mediaosvita.org.ua/book/kibersotsializat...matsijnoyi-vijny/>.
3. Горовий В. М. Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства : монографія. Київ : НБУВ, 2005.
4. Демешко І. М. Застосування інноваційної методики в курсі «Інформаційно-аналітична діяльність». *Наукові записки*. 2003. Вип. 147. С. 57–62.
5. Захарова І. В., Філіпова Л. Я. Основи інформаційно-аналітичної діяльності : навч. посіб. для ВНЗ. Київ : Центр учб. літ-ри, 2013.
6. Ізбаш С. С. Психолого-педагогічні умови формування медіаграмотності в курсантів Національної Академії Національної Гвардії України. *Науковий журнал Хортицької національної академії. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2021. № 1(4). С. 1–11. DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-4-4>.
7. Казимір В. А., Стражник Ю. І. Поширення медіаграмотності серед молоді як одна з технологій протидії інформаційно-психологічній війни. *Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (5–6 квітня 2019 року) / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2019. С. 93–95.

8. Караман О. Л., Курило В. С., Савченко С. В. Досвід діяльності Науково-дослідного центру з проблем соціальної педагогіки і соціальної роботи НАПН України (на базі ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка») в умовах гібридної війни на сході України. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2018. № 8(322). Ч. II. С. 125–134.
9. Марченков С. В. Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України: науково-педагогічний аспект. *Збірник наукових праць ЖВІ*. 2019. № 17. С. 89–97. DOI: <https://doi.org/10.46972/2076-1546.2019.17.08>.
10. Найдьонова Л. А. Медіа і війна: 10 тез про саморегуляцію медіа в Україні. *Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (5-6 квітня 2019 року) / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2019. С. 161–165.
11. Сулім А. А. Медіакомпетентність як результат упровадження медіаосвіти. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Каразіна. Серія «Соціальні комунікації»*. 2011. № 968(3). С. 26–29.
12. Coronges K., Szablowski E., Arney C. Generation 2.0: Social Media and the Future of the Army. *Phalanx*. 2012. No. 45. P. 27–29.
13. Gendron G., Blas-Irizarry H., Boggs J. Next-Generation Strategic Communication: Building Influence through Online Social Networking. *Phalanx*. 2009. No. 19. URL: https://www.researchgate.net/publication/235044271_Next-Generation_Strategic_Communication_Building_Influence_through_Online_Social_Networking.
14. Perry C. Social Media and the Army. *Military Review*. 2010. March-April. P. 63–67. URL: http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/perry_social_media.pdf.

References

1. Methodychni rekomendatsii z vykorystannia sotsialnykh merezh u Zbroinykh Sylakh Ukrainy [Guidelines for the use of social media in the Armed Forces of Ukraine]. (2023). Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
2. Horbunov, O. A. (2018). Osoblyvosti upravlinnia zdoroviam viiskovosluzhbovtziv v umovakh informatsiinoi viiny z vykorystanniam kompiuternykh system [Features of health management of military personnel in the conditions of information warfare using computers systems]. *Kibersotsializatsiia v umovakh informatsiinoi viiny – Cybersocialization in the conditions of information warfare*. Retrieved from <http://mediaosvita.org.ua/book/kibersotsializat...matsijnoyi-vijny/> [in Ukrainian].
3. Horovyi, V. M. (2005). Osoblyvosti rozvytku sotsialnykh informatsiinykh baz suchasnoho ukrainskoho suspilstva [Features of the development of social information bases of modern Ukrainian society]. Kyiv: NBUV [in Ukrainian].
4. Demeshko, I. M. (2003). Zastosuvannia innovatsiinoi metodyky v kursy «Informatsiino-analitychna diialnist» [Application of innovative methodology in the course «Information and Analytical Activity»]. *Naukovi zapysky – Scientific notes*, 147, 57–62 [in Ukrainian].
5. Zakharova, I. V., & Filipova, L. Ya. (2013). Osnovy informatsiino-analitychnoi diialnosti [Fundamentals of information and analytical activity]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
6. Izbash, S. S. (2021). Psykholoho-pedahohichni umovy formuvannia mediahramotnosti v kursantiv Natsionalnoi Akademii Natsionalnoi Hvardii Ukrainy [Psychological and pedagogical conditions for the formation of media literacy in cadets of the National Academy of the National Guard of Ukraine]. *Naukovyi zhurnal Khortytskoi natsionalnoi akademii. Serii «Pedahohika. Sotsialna robota» – Scientific Journal of Khortytska National Academy. Series: Pedagogy. Social work*, 1(4), 1–11. DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-4-4> [in Ukrainian].
7. Kazymir, V. A., & Strazhnyk, Yu. I. (2019). Poshyrennia mediahramotnosti sered molodi yak odna z tekhnolohii protydii informatsiino-psykholohichnii viiny [Spreading media literacy among young

people as one of the technologies to counteract information and psychological warfare]. *Viiskova psykholohiia u vymirakh viiny i myru: problemy, dosvid, perspektyvy – Military psychology in the dimensions of war and peace: problems, experience, prospects.* (pp. 93–95). Kyiv [in Ukrainian].

8. Karaman, O. L., Kurylo, V. S., & Savchenko, S. V. (2018). Dosvid diialnosti Naukovo-doslidnoho tsentru z problem sotsialnoi pedahohiky i sotsialnoi roboty NAPN Ukrainy (na bazi DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka») v umovakh hibrydnoi viiny na skhodi Ukrainy [Experience of the Research Center for Social Pedagogy and Social Work of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (based on the State Institution «Luhansk Taras Shevchenko National University») in the context of the hybrid war in eastern Ukraine]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky – Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University. Pedagogical sciences*, 8 (322), 125–134 [in Ukrainian].

9. Marchenkov, S. V. (2019). Formuvannia informatsiino-analitychnoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv Zbroinykh Syl Ukrainy: naukovo-pedahohichni aspekt [Formation of information and analytical competence of future officers of the Armed Forces of Ukraine: scientific and pedagogical aspect]. *Zbirnyk naukovykh prats ZhVI – Collection of scientific papers of the ZVI*, 17, 89–97. DOI: <https://doi.org/10.46972/2076-1546.2019.17.08> [in Ukrainian].

10. Naidonova, L. A. (2019). Media iviina: 10 tez pro samorehuliatyuu media v Ukraini [Media and war: 10 theses on self-regulation of the media in Ukraine]. *Viiskova psykholohiia u vymirakh viiny i myru: problemy, dosvid, perspektyvy – Military psychology in the dimensions of war and peace: problems, experience, prospects.* (pp. 161–165). Kyiv [in Ukrainian].

11. Sulim, A. A. (2011). Mediakompetentnist yak rezultat uprovadzhennia mediaosvity [Media competence as a result of media education implementation]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V. Karazina. Serii «Sotsialni komunikatsii» – Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Social Communications»*, 968 (3), 26–29 [in Ukrainian].

12. Coronges, K., Szablowski, E., & Arney, C. (2012). Generation 2.0: Social Media and the Future of the Army. *Phalanx*, 45, 27–29.

13. Gendron, G., Blas-Irizarry, H., & Boggs, J. (2009). Next-Generation Strategic Communication: Building Influence through Online Social Networking. *Phalanx*, 19. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/235044271_Next-Generation_Strategic_Communication_Building_Influence_through_Online_Social_Networking.

14. Perry, C. (2010). Social Media and the Army. *Military Review*, March-April, 63–67. Retrieved from http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/perry_social_media.pdf.

Лабенок О. І. Формування медіакомпетентності військовослужбовців Збройних Сил України як ефективного засобу протидії інформаційно-психологічному впливу супротивника

У статті обґрунтовано одну з педагогічних умов ефективного формування соціально-психологічної готовності військовослужбовців Збройних Сил України до виконання завдань за призначенням в умовах гібридної війни – формування медіакомпетентності військовослужбовців як ефективного засобу протидії інформаційно-психологічному впливу супротивника.

Доведено, що медіакомпетентність військовослужбовців – це вміння аналізувати та критично оцінювати інформацію, яка надходить через медіа, включаючи соціальні мережі та новинні джерела. Вона допомагає відрізнити об'єктивну інформацію від фейкових новин, розуміти вплив медіа на громадську думку та формує здатність адекватно реагувати на медійну маніпуляцію. Військовослужбовці повинні бути здатними відрізнити правдиву та об'єктивну інформацію від маніпулятивної, розуміти медійні стратегії і тактики, що застосовуються протинником, та адекватно реагувати на медійні виклики.

Ключові слова: медіакомпетентність, військовослужбовці Збройних Сил України, інформаційно-психологічний вплив, соціально-психологічна готовність до виконання завдань за призначенням.

Labenok O. Formation of media competence of the military personnel of the Armed Forces of Ukraine as an efficient means of counteracting the enemy's information and psychological influence

The article substantiates one of the pedagogical conditions for the efficient formation of the socio-psychological readiness of the military personnel of the Armed Forces of Ukraine to perform assigned tasks in a hybrid war – the formation of media competence of military personnel as an efficient means of counteracting the enemy's information and psychological influence.

The methods of generalization, comparison and systematization have been used to develop the theoretical and methodological basis for the process of forming media competence of military personnel in a hybrid war.

It has been proven that the media competence of military personnel is the ability to analyze and critically evaluate information received through the media, including social media and news sources. It helps to distinguish objective information from fake news, understand the influence of media on public opinion and the ability to respond adequately to media manipulation. The purpose of media competence is to develop the skills of analyzing, evaluating and using media information, taking into account the peculiarities of hybrid warfare. Military personnel must be able to distinguish truthful and objective information from manipulative information, understand media strategies and tactics used by the enemy, and respond adequately to media challenges. One of the tasks is to ensure that military personnel are able to receive and disseminate information, taking into account its impact on the society and military activities.

Key words: media competence, servicemen of the Armed Forces of Ukraine, information and psychological influence, socio-psychological readiness to perform assigned tasks.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Стаття надійшла до редакції 28.11.2023 р.
Прийнято до друку 22.12.2023 р.